

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

Н.М. Смольнякова, А.М. Волосов

Обґрунтовано необхідність систематизації методичних підходів щодо оцінки реалізації ресурсного потенціалу підприємств торгівлі. Ураховуючи специфіку підприємств торговельної галузі, пропонується виділення таких класифікаційних ознак: напрями дослідження; глибина дослідження; охоплення об'єктів, що досліджуються; характер вимірювання та інтерпретації результатів; зміст та повнота питань, що досліджуються; зв'язок з об'єктом оцінки; чинник часу; спосіб узагальнення результатів.

***Ключові слова:** ресурсний потенціал, реалізація, торгівля, спосіб, оцінка, систематизація, методичний підхід.*

СИСТЕМАТИЗАЦИЯ МЕТОДИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ОЦЕНКЕ РЕАЛИЗАЦИИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ ТОРГОВЛИ

Н.Н. Смольнякова, А.М. Волосов

Обоснована необхідність систематизації методических підходів к оцінці реалізації ресурсного потенціала підприємств торгівлі. Ураховуючи специфіку підприємств торгової отрасли, пропонується виділяти наступні класифікаційні ознаки: напрями досліджень; глибина досліджень; охоплення об'єктів, що досліджуються; характер вимірювання та інтерпретація результатів; зміст та повнота питань, що досліджуються; зв'язок з об'єктом оцінки; фактор часу; спосіб узагальнення результатів.

***Ключевые слова:** ресурсный потенциал, реализация, торговля, способ, оценка, систематизация, методический подход.*

SYSTEMATIZATION OF METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE ESTIMATION OF REALIZATION OF RESOURCE POTENTIAL OF TRADE ENTERPRISES

N.Smol'nyakova, A.Volosov

The necessity of systematization of methodologies for assessing the implementation of the resource potential of trade enterprises was grounded. The approaches to the assessment, depending on the directions of researches play an important role. They may be assessment of implementation the elements of the

resource potential, life cycle, business process of value creation, according to determined criteria. According to the nature of trade companies we offer the following features of systematization of methodologies for assessing the implementation of the resource potential: research directions; depth of researches; coverage of the objects, the nature of the measurement and interpretation of results, the content and completeness of the studying questions; connection with the object of evaluation, the time factor; the way of summarizing of the results. The advantages and disadvantages of using each of the features are considered.

Keywords: *resource potential, sales, trade, way, assessment, classification, methodical approach.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Невід’ємною передумовою динамічного та сталого розвитку будь-якої соціально-економічної системи, у тому числі й підприємства, є наявність у неї певного потенціалу. Одна з провідних ролей у цьому процесі належить ресурсній складовій, бо будь-який з потенціалів підприємства характеризується певною величиною та якісним станом відповідних йому економічних ресурсів. Будучи одночасно основою формування кожного потенціалу та складовою загального, ресурсний потенціал потребує особливої уваги під час здійснення управлінських процесів на сучасному торговельному підприємстві. Основою дієвого управління, формування ефективних, адаптованих до сучасних умов розвитку виробничих відносин його механізмів є система оцінки ресурсного потенціалу, процесів його змінення. Вважається, що оцінка – це результат визначення та аналізу кількісних і якісних характеристик об’єкта, яким управляють, а також самого процесу управління ним [1].

Неоднорідність елементів ресурсного потенціалу, складність його структури, різномірність вирішуваних завдань зумовлюють неоднозначність та різноспрямованість його оцінки.

Одним із важливих напрямків оцінки ресурсного потенціалу, який потребує окремих досліджень та розробки відповідного методичного інструментарію, є оцінювання його реалізації, бо саме за його результатами виникає можливість дослідити відповідність величини реалізованого потенціалу сформованому, цілям розвитку підприємства, а також ефективність самого процесу реалізації.

Ефективне здійснення процесу оцінювання реалізації ресурсного потенціалу потребує розвитку теоретичної бази та методичного інструментарію, що може бути обґрунтовано під час прикладних досліджень зазначених питань з урахуванням специфіки функціонування торговельних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням оцінки ресурсного потенціалу приділяється значна увага в працях вітчизняних і російських вчених, зокрема Є. Лапіна, О. Балацького, І. Отенко, І. Репіної, О. Федоніна, О. Олексюка, А. Воронкової, О. Ареф'євої, О. Коренкова, В. Павлової, Т. Талах, А. Данілової, Н. Власової, Т. Шталь, Н. Краснокутської та ін. Однак їх дослідження у переважній більшості спрямовані на оцінку величини ресурсного потенціалу.

Зарубіжними вченими, такими як Р. Грант, Р. Нортон, Д. Каплан, І. Ансофф та ін., розглядаються проблеми оцінки потенціалу підприємства (у т.ч. і ресурсного) з точки зору максимізації його вартості. У працях [2–7] оцінка реалізації ресурсного потенціалу обмежується дослідженням ефективності його використання. Разом із тим, такі вчені, як В. Павлова та О. Кузьменко [8] наголошують на необхідності оцінки ресурсного потенціалу щодо досягнення його реалізацією основних комерційних цілей.

Деякі автори [9, 10] акцентують увагу на урахуванні змін чинників зовнішнього середовища під час оцінювання використання ресурсного потенціалу.

Найбільш змістовними дослідженнями за обраним напрямом є розробки Н. Власової, Т. Шталь та Н. Краснокутської [11–13], які не тільки розширюють та поглиблюють розкриття питань оцінки ресурсного потенціалу, а й ураховують галузеві особливості діяльності підприємств роздрібної торгівлі. Так, Н. Власова та Т. Шталь виділяють такі напрямки оцінки реалізації ресурсного потенціалу, як визначення ступеня реалізації та відповідності його цілям функціонування та розвитку, ефективності використання та можливостей із формування необхідних результатів господарської діяльності [12]. Н. Краснокутська розмежовує такі напрями оцінювання ресурсного потенціалу, як формування та реалізація, а також відповідні їм критерії, методи й показники [13]. Однак її дослідження стосуються усіх видів потенціалу, що вплинуло на деякі обмеження щодо отриманих наукових результатів з оцінки реалізації його ресурсної складової.

Існуючі розробки не охоплюють усієї предметної площини оцінки саме реалізації ресурсного потенціалу, фрагментарно досліджено критеріальні ознаки такої оцінки та відсутні системні дослідження щодо методичних підходів та методів оцінювання за даним напрямом.

Неповне висвітлення методичних питань щодо оцінки реалізації ресурсного потенціалу потребує відповідних подальших досліджень і, у першу чергу, систематизації методичних підходів.

Мета статті. Метою даної статті є систематизація методичних підходів до оцінки реалізації ресурсного потенціалу торговельних підприємств із виділенням класифікаційних ознак.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан розробки методичного забезпечення оцінювання реалізації ресурсного потенціалу характеризується відсутністю широкого кола наукових позицій, що пов'язано, перш за все, зі складністю цього потенціалу як об'єкта дослідження та різноманітністю його елементів.

Методичний підхід у загальному розумінні – це сукупність засобів і способів впливу на систему з метою її поліпшення [14]. Щодо оцінки реалізації ресурсного потенціалу методичний підхід становить собою сукупність засобів (аналітичного й методичного інструментарію) та способів дослідження цього процесу.

Вивчення літературних джерел [3–13 та ін.], в яких подано існуючі методичні підходи до вирішення проблеми оцінювання потенціалу підприємства та його елементів, а також урахування специфіки ресурсного потенціалу підприємств торгівлі, дозволило сформулювати авторське бачення систематизації методичних підходів до оцінювання реалізації цієї складової потенціалу (табл.).

Таблиця

Основні методичні підходи до оцінювання реалізації ресурсного потенціалу торговельного підприємства

Ознака	Методичний підхід
1	2
За напрямками дослідження	– за елементами; – за життєвим циклом ресурсів; – за бізнес-процесами; – за критеріальними ознаками
За глибиною дослідження	– на основі експрес-оцінки; – на основі деталізованої поглибленої оцінки
За охопленням об'єктів, що досліджуються	– на основі суцільної (загальносистемної) оцінки; – на основі вибіркової (поелементної) оцінки
За змістом і повнотою питань, що досліджуються	– на основі комплексної оцінки; – на основі тематичної оцінки; – на основі локальної оцінки
За характером вимірювання та інтерпретації результатів	– на основі кількісної оцінки; – на основі якісної оцінки; – на основі змішаної оцінки

Продовження табл.

1	2
Залежно від зв'язку з об'єктом оцінки	<ul style="list-style-type: none"> – на основі прямої оцінки; – на основі непрямой оцінки
Залежно від чинника часу	<ul style="list-style-type: none"> – статичний; – динамічний
	<ul style="list-style-type: none"> – на основі інтегральної оцінки; – на основі оцінки за період
	<ul style="list-style-type: none"> – на основі поточного аналізу; – на основі оперативного аналізу; – на основі перспективного аналізу
Залежно від способу узагальнення результатів	<ul style="list-style-type: none"> – на базі 1-го окремого показника; – на основі системи показників; – на основі узагальнених комплексних або інтегральних показників

Пропонується виділення таких класифікаційних ознак: напрямки дослідження; глибина дослідження; охоплення об'єктів, що досліджуються; характер вимірювання та інтерпретації результатів; зміст та повнота питань, що досліджуються; зв'язок з об'єктом оцінки; чинник часу; спосіб узагальнення результатів.

Найбільш важливою ознакою класифікації методичних підходів до оцінювання реалізації ресурсного потенціалу є їх розподіл залежно від напрямів дослідження. Такими напрямками можуть бути оцінка: реалізації складових (елементів) ресурсного потенціалу; за життєвим циклом; за бізнес-процесами зі створення цінності; за критеріальними ознаками.

Залежно від ситуації та мети дослідження оцінка реалізації може проводитись як за всіма складовими ресурсного потенціалу, так й окремо за кожним елементом.

У рамках життєвого циклу ресурсів доцільно виділити такі напрями, як оцінювання реалізації ресурсів, які безпосередньо використовуються у торгово-технологічному процесі, та доцільність реалізації перспективних ресурсів з урахуванням альтернативної цінності їх використання.

Оцінка за бізнес-процесами дозволить виявити результати реалізації ресурсного потенціалу та їх вплив на процес створення цінності на кожному етапі загального ланцюга.

Необхідність отримати характеристику реалізації ресурсного потенціалу за певним колом ознак (повнота реалізації, ефективність

цього процесу, відповідність ринковим умовам, гнучкість тощо) зумовлює виділення такого напрямку, як оцінка за критеріями.

Глибина дослідження реалізації потенціалу передбачає виділення методичних підходів на основі експрес-оцінки або деталізованої поглибленої оцінки. Деталізація процедурної сторони оцінки залежить від поставлених цілей, а також різних чинників інформаційного, часового, методичного характеру та кадрового й технічного забезпечення.

Експрес-оцінка є ситуаційною, здійснюється, як правило, за обмеженим колом критеріальних ознак та показників та застосовується з метою виявлення проблемних місць. Таке дослідження відповідає вимогам оперативності та не потребує довготривалого дослідження. Змістом поглибленої оцінки є детальне вивчення не тільки різноманітних показників, що характеризують реалізацію ресурсного потенціалу за комплексом критеріальних ознак, а й всіх процесів і явищ, що сприяють цьому процесу на момент здійснення оцінювання та в перспективі.

Беззаперечно, що ступінь деталізації оцінки та вибір напрямку залежать від цілей дослідження, наявності інформаційної бази, автоматизації розрахунків тощо.

За охопленням об'єктів, що досліджуються, можна виділити методичні підходи, в межах яких здійснюється суцільна (загальносистемна) оцінка реалізації ресурсного потенціалу, та методичні підходи, основою яких є вибіркова оцінка. Суцільна оцінка передбачає дослідження реалізації всіх елементів системи ресурсного потенціалу. Вибіркова оцінка стосується вивчення результатів реалізації окремих складових ресурсного потенціалу, або їх частини.

За змістом та повнотою питань, що досліджуються, доцільно розглядати методичні підходи на основі комплексної, тематичної або локальної оцінки. Комплексне оцінювання ґрунтується на повному всебічному дослідженні результатів реалізації ресурсного потенціалу як за елементами з урахуванням синергічного ефекту від їх взаємодії, так і за бізнес-процесами. Оцінка за таким підходом може здійснюватись як з використанням системи показників, так і методів комплексного оцінювання.

Тематичне дослідження здійснюється за окремими напрямами оцінювання, зазначеними вище, а також може бути спрямоване на аналіз стану реалізації або виявлення резервів (явних і прихованих). Локальне оцінювання передбачає вивчення реалізації ресурсного потенціалу за окремими бізнес-процесами.

Характер вимірювання та інтерпретації результатів є ознакою розподілу методичних підходів на такі, що базуються на якісній, кількісній або змішаній оцінці. В основі кількісної оцінки лежить розрахунок окремих показників шляхом використання формалізованих методів, що дозволяє отримати чітке однозначне вимірювання результатів відносно завдань дослідження, зменшити їх залежність від суб'єктивного чинника.

Якісна оцінка базується на застосуванні неформалізованих методів (експертне опитування персоналу, споживачів), результати яких значною мірою залежать від досвіду та обізнаності експертів або відвертості опитуваних, і, відповідно, характеризується повним суб'єктивізмом.

Підходи, що ґрунтуються на змішаних оцінках [15; 18], дозволяють нівелювати негативні наслідки як кількісної, так і якісної оцінок. На користь змішаних оцінок свідчить і те, що на початковому етапі дослідження за будь-яким методичним підходом для його структурно-логічної побудови та встановлення зв'язків між показниками застосовується саме якісна оцінка. Узагальнення результатів та формулювання висновків на заключному етапі також здійснюється шляхом якісного оцінювання. Застосування методичних підходів на основі змішаних оцінок, безумовно, посилює об'єктивність результатів, проте механізм такого оцінювання не розроблений.

Залежно від зв'язку з об'єктом оцінки доцільно розглядати методичні підходи на основі прямої та непрямої оцінок. Основною вимогою до застосування прямої оцінки є чіткий зв'язок показників з об'єктом оцінювання, а також повнота опису його стану за допомогою визначених критеріїв і показників. Пряму оцінку можна використовувати для вимірювання повноти, ступеня, ефективності стабільності ресурсного потенціалу за певною системою показників.

Використання підходів на основі непрямої оцінки здійснюється за умов відсутності чіткого зв'язку показників з об'єктами оцінки. Доцільність її застосування можна пояснити також вимогами оперативності (наприклад, експрес-оцінка) або обмеженістю доступу до інформації зовнішніх експертів. Опосередкована (непряма) оцінка реалізації ресурсного потенціалу надається через вивчення певних індикаторів. Так, показники вартості підприємства [15; 17] або прибутку [16; 19] є певними сигнальними індикаторами стану реалізації ресурсного потенціалу. Як індикатори можуть також використовуватися співвідношення певних індексів (зокрема, як зазначено вище, під час оцінювання відповідності реалізації ресурсного потенціалу ринковим процесам). Оскільки непряма оцінка

не вимагає застосування системи показників для опису стану складного об'єкта, то її об'єктивність є досить дискусійною.

Оцінка реалізації ресурсного потенціалу може здійснюватись, виходячи з різних методичних позицій щодо врахування чинника часу. Передусім, це статичний та динамічний підходи. Статичний підхід передбачає вивчення реалізації ресурсного потенціалу на певний момент часу та виходить з того, що параметри зовнішнього середовища залишаються незмінними, а також ігнорує процеси розвитку потенціалу. За динамічним підходом реалізація ресурсного потенціалу може розглядатись під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників; обов'язковим параметром, що описує систему, є чинник часу. Динамічний підхід, усуваючи недоліки статичного, має свої обмеження в застосуванні, які зумовлені складністю адекватного опису процесів, що здійснюються тими чи іншими математичними моделями. Для повного вирішення завдань оцінки реалізації ресурсного потенціалу більшістю науковців пропонується здійснювати її на основі єдності та синтезу статичного й динамічного підходів.

Оцінювати різні параметри стану реалізації ресурсного потенціалу та розвитку цього процесу можна на певну дату або за певний період часу. Відповідно, методичні підходи можна розподілити на ті, що базуються на інтервальній оцінці, та ті, за яких використовуються дані за період. Основою інтервальної оцінки є використання моментних показників (на певну дату). Під час оцінювання за період користуються середніми або накопиченими даними.

За чинником часу можна також виділити методичні підходи до оцінки реалізації ресурсного потенціалу на основі поточного, перспективного та оперативного аналізу. Поточний (ретроспективний) аналіз здійснюється за звітний період або за низку попередніх. У процесі його здійснення є можливість використання максимального обсягу інформації, перетворення вихідних показників з метою досягнення необхідного рівня аналітичності, проведення факторного аналізу результатів реалізації. Цим забезпечується повна оцінка діяльності підприємства щодо використання можливостей реалізації ресурсного потенціалу, що може стати основою коригування тактичних і стратегічних управлінських рішень. Однак результати поточного аналізу не дозволяють оперативно реагувати на будь-які негативні ситуації. Ці недоліки можуть бути усунені за умов використання методичного підходу на основі оперативного аналізу, який проводиться відразу після завершення господарських операцій за короткі проміжки часу (зміну, добу, декаду) або під час здійснення

певних бізнес-процесів. Це дає можливість оперативно виявляти недоліки в процесах реалізації ресурсного потенціалу та приймати рішення щодо їх виправлення.

Оцінка на базі перспективного аналізу дозволяє виявити можливі результати реалізації ресурсного потенціалу у майбутньому. Її висновки є основою розробки перспективних управлінських рішень та попередження небажаних результатів. Оцінка майбутньої реалізації ресурсного потенціалу може здійснюватись із використанням різноманітних методів прогнозування.

Важливою ознакою класифікації методичних підходів до оцінки реалізації ресурсного потенціалу є спосіб узагальнення результатів, відповідно до якого пропонується виділити підходи на основі: одного оціночного показника; системи показників; узагальнених комплексних або інтегральних показників.

У першому випадку для узагальнюючого висновку щодо ступеня або ефективності реалізації ресурсного потенціалу має бути обґрунтований окремий показник, який комплексно відбиває весь спектр взаємозв'язків між елементами ресурсного потенціалу та створену ним цінність. Такий показник, на жаль, існує тільки гіпотетично, що пояснюється різноманітністю елементів ресурсного потенціалу та складнощами з вимірюванням загального обсягу його реалізації.

Друга група підходів базується на системі індивідуальних показників, що характеризують стан реалізації та можливості окремих видів ресурсів. Такі оцінки мають локальний характер і дозволяють оцінити окремі аспекти реалізації ресурсного потенціалу та ускладнюють формулювання узагальнюючого висновку.

Підходи на основі узагальнених комплексних або інтегральних показників передбачають використання методів моделювання для розрахунку показників, що синтезують інформацію в цілому щодо реалізації ресурсного потенціалу з урахуванням синергічного ефекту від взаємодії різних ресурсів.

Висновки. Вивчення наукової думки стосовно оцінки ресурсного потенціалу торговельного підприємства показало недостатню розробленість методичного інструментарію щодо оцінювання саме процесу його реалізації. На основі дослідження науково-методичних розробок загальнотеоретичного та прикладного характеру систематизовано методичні підходи до оцінки реалізації ресурсного потенціалу підприємств торгівлі, що дозволить підвищити ступінь обґрунтованості результатів процесу оцінювання.

Список джерел інформації / References

1. Міжнародні стандарти оцінки: принципи, стандарти та правила / за ред. О. Драпиковського, І. Іванової. – К. : УКРелс, 1999. – 105 с.
Drapikovskiy, A., Ivanova, I., (1999), "International Valuation Standards: principles, standards" ["Mizhnarodi standarty otsinki: principy, standarty i pravila"], UKRels, Kyiv, 105 p.
2. Kaplan, R.S., Norton, D.P. (2004), *Strategy Maps: Converting Intangible Assets Into Tangible Outcomes*, Harvard Business School Press, Boston, 454 p.
3. Лапин Е. В. Оценка экономического потенциала предприятия : монография / Е. В. Лапин. – Сумы : Университетская книга, 2004. – 360 с.
Lapin, E.V. (2004), "Assessment of economic potential of the enterprise" ["Otsenka ekonomicheskogo potentsiala predpriyatiya"], Universitetskaya Kniga, Sumy, 360 p.
4. Балацкий О. Ф., Лапин Е. В., Акуленко В. Л. Экономический потенциал административных и производственных систем : монография / под общ. ред. О. Ф. Балацкого. – Сумы : Университетская книга, 2006. – 972 с.
Balatskiy O.F., Lapin, E.V., Akulenko, V.L. (2006), "The economic potential of administrative and production systems" ["Ekonomicheskiy potentsial administrativnykh i proizvodstvennykh sistem"], Universitetskaya Kniga, Sumy, 972 p.
5. Grant, R.M. (2008), *Modern strategic analysis*, 6e Edition, Blackwell Publishing, 482 p.
6. Данилова А. С. Оценка эффективности использования ресурсного потенциала торгового предприятия малого бизнеса / А. С. Данилова // Вестник Сиб. гос. аэрокосмического ун-та. – Красноярск : СибГАУ, 2009. – Вып. 1(22). В 2-х ч. – Ч. 2. – С. 157–161.
Danilova, A.S. (2009), "Evaluating the effectiveness of resource potential of trade, small businesses", *Herald Sib. Reg. Aerospace Univ* ["Otsenka effektivnosti ispol'zovaniya resursnogo potentsiala trgovogo predpriyatiya malogo biznesa", *Vestnik Sib.gos. aerokosmicheskogo un-ta*], SibSAU, Krasnoyarsk, Issue. 1 (22), In 2 parts, Part 2, pp. 157-161.
7. Талах Т. А. Особливості загальної оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу / Т. А. Талах // Економічні науки. – Луцьк : Луцький нац. техн ун-т, 2012. Серія «Облік і фінанси». – Вип. 9(33). – Ч. 3. – С. 371–379.
Talakh, T.A. (2012) "Features overall assessment of the efficiency of resource potential", *Economics, A series of "Accounting & Finance"* ["Osoblyvosti zagal'noi otsinki effektivnosti vykorystannya resursnogo potentsialu", *Ekonomichni nauky*], Lutsk th. Technical University Press, Lutsk, Vol. 9 (33), Part 3, pp. 371-379.
8. Павлова В. А. Оцінювання ресурсного потенціалу підприємств машинобудівної галузі / В. А. Павлова, О. В. Кузьменко // Академічний огляд. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. ун-т економіки та права, 2009. – Вип. 2. – С. 90–96.
Pavlova, V.A., Kuz'menko, O.V. (2009), "Evaluation of resource potential of machine-building industry", *Academic Review*, ["Otsinyuvannya resursnogo

potentsialu pidpryemstv mashinobudivnoi galuzi", *Akademichniy oglyad*], Dnepropetrovsk. Univ of Economics and Law, Dnepropetrovsk, Vol. 2, pp. 90-96.

9. Бердичевский И. В. Оценка предпринимательского потенциала фирмы как элемента инвестиционной привлекательности : автореф. дис... канд. экон. наук: 08.00.05 / И. В. Бердичевский. – СПб, 2002. – 20 с.

Berdichevsky, I.V. (2002), "Assessment of entrepreneurial potential of the firm as an element of investment attractiveness" *Author's thesis: ["Otsenka predprinimatel'skogo potentsiala firmy kak elementa investitsionnoy privlekatel'nosti: avtoref. dis ... cand. ehkon. nauk"]*, St. Petersburg, p. 20.

10. Зяблицкая Н.В. Методология комплексной оценки адаптационного потенциала предприятий нефтегазовой отрасли [электронный ресурс] / Н. В. Зяблицкая. – Режим доступа : <<http://www.uess.ru/uess-47-472012/item//1700-2012-11-26-05-32-29>.

Zyablitskaya, N.V. "Integrative assessment methodology for the adaptive capacity of the oil and gas industry" [Metodologiya kompleksnoy otsenki adaptazionnogo potentsiala predpriyatiy neftegazovogo kompleksa], available at: <http://www.uess.ru/uess-47-472012/item//1700-2012-11-26-05-32-29>.

11. Власова Н. О. Обгрунтування моделей виробничих функцій для підприємств торгівлі / Н. О. Власова, Т. В. Шталь // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. праць. – Х. : ХДУХТ, 2005. – Вип. 1. – С. 218–225.

Vlasova, N.A., Stahl', T.V. (2005), "Rationale models of production functions for commercial", *Economic strategy and prospects of development of trade and services: Coll. sciences. works*. ["Obgruntuvannya modeley vyrobnychykh funkziy dlya pidpryemstv torgovli", *Ekonomichna strategiya I perspektivy rozvytku sfery torgovli ta poslug: Sb. nauk. praz'*], HDUHT, KH, Vol. 1, pp. 218–225.

12. Шталь Т. С. Комплексне оцінювання стану й ефективності використання ресурсного потенціалу торговельного підприємства / Т. В. Шталь // Держава та регіони. – 2004. – №4 – С. 269–273.

Stahl', T.V., (2004), "A comprehensive evaluation of the state and effectiveness of resource potential commercial enterprise", *State and regions*, ["Kompleksne otsynuyvannya stanu ta efektyvnosti resurnogo potentsialu torgovel'nogo pidpryemstva", *Derjava ta regiony*], No 4, pp. 269-273.

13. Краснокутська Н. С. Управління потенціалом торговельного підприємства : монографія / Н. С. Краснокутська. – Х. : ХДУХТ, 2012. – 322 с.

Krasnokuts'ka, N.S., (2012), "Office of potential commercial enterprise" : ["Upravlinnya potentsialom torgovel'nogo pidpryemstva"], HDUHT, KH., 322 p.

14. Сухина Н. Ю. К вопросу о формировании методического подхода к стратегическому планированию конкурентного развития бизнеса / Н. Ю. Сухина, М. В. Кутин, Н. П. Артеменко // Вестник Адыгейского гос. ун-та. – 2010. – № 4. – С. 164–172.

Sukhina, N.Y., Kutin, M.V., Artyomenko, N.P. (2010), "On the formiroanii methodical march to the strategic planning of competitive business development", *Herald Adyghe State. Univ.* ["K voprosu o formirovanii metodicheskogo podkhoda k

strategicheskomu planirovaniya konkurentnogo razvitiya biznesa", *Vestnik Adyg. gos. un-ta*], No 4, pp. 164-172.

15. Минаева О. А. Экономический потенциал организации: теоретический аспект / О. А. Минаева, Г. С. Мерзликина // Известия Волгоградского гос. технического ун-та. Серия "Актуальные проблемы реформирования российской экономики (теория, практика, перспектива)". – Волгоград : ВолгГТУ, 2006. – № 7. – С. 99–103.

Minayeva, O.A., Merzlikina, G.S., (2006), "The economic potential of organization: theoretical aspect", *Proceedings of the Volgograd State. Technical Univ. Series, Actual problems of reforming the Russian economy (theory, practice, perspective)*, ["Ekonomicheskii potentsial organizatsii: teoreticheskii aspekt", *Vestnik Volgogradskogo gos. un-ta.*], Volgograd State Technical University, Volgograd, - No 7, pp. 99-103.

16. Булонська В. І. Методичні підходи до оцінки потенціалу підприємств у ході формування стратегічних переваг / В. І. Булонська, С. Я. Нагірна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 150–155.

Boulons'ka, V.I., (2009), "Methodological approaches to assessing the potential of enterprises during the formation of strategic advantages", *Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine*, ["Metodychni pidkhody do otsinky potentsialu pidpnyemstv u khodi formuvannya strategichnykh perevag aspekt", *Naukovy Visnyk NLTU Ukrainy*], Lutsk, Vol. 19.2., pp. 150-155.

17. Ерегин Е. Ю. Подходы к оценке производственно-технологического потенциала наукоемких предприятий / Е. Ю. Ерегин // Предпринимательство. – 2007. – № 2. – С. 20–24.

Eregin, E.Y., (2007), "Approaches to assessing the production and technological potential of high technology enterprises", *Entrepreneurship* ["Podchody k otsenke proizvodstvenno-technologicheskogo potentsiala naukoymkikh predpriyatiy", *Predprinimatel'stvo*], No 2., pp. 20-24.

18. Лопин А. В. Бенчмаркинг производственного потенциала промышленного предприятия / А. В. Лопин // Известия Волгоградского гос. технического ун-та. Серия «Актуальные проблемы реформирования российской экономики (теория, практика, перспектива)». – Волгоград : ВолгГТУ, 2006. – № 10 (25). – С. 170–174.

Lopin, A.V., (2006), "Benchmarking productive capacity of the industrial enterprise" *Proceedings of the Volgograd State. Technical Univ. Series, Actual problems of reforming the Russian economy (theory, practice, perspective)*, ["Benchmarking proizvodstvennogo potentsiala promyshlennogo predpriyatiya", *Vestnik Volgogradskogo gos. un-ta.*], Volgograd State Technical University, Volgograd, - No 10 (25), pp. 170-174.

19. Туган-Барановский М. И. Теоретические основы марксизма / М. И. Туган-Барановский. – М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 224 с.

Tugan-Baranovsky, M.I., (2003), "Theoretical foundations of Marxism" ["Teoreticheskie osnovy marksizma"], Editorial URSS, Moscow, 224 p.

Смольнякова Наталія Миколаївна, канд. екон. наук, доц., кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 0973177290; e-mail: volosov63@gmail.com .

Смольнякова Наталья Николаевна, канд. экон. наук, доц., кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 0973177290; e-mail: volosov63@gmail.com .

Smol'nyakova Nataliya, Ph.D. (Economics), assoc. professor Department of Economics of Food Technology and Trade Enterprises, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Address: 333, Klochkivs'ka str., Kharkiv, 60151, Ukraine. Tel.: +38-097-3177290; e-mail: volosov63@gmail.com .

Волосов Анатолій Михайлович, ст. викл., кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 0973177290; e-mail: volosov63@gmail.com .

Волосов Анатолій Михайлович, ст. преп., кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 60151. Тел.: 0671580338; e-mail: volosov63@gmail.com .

Volosov Anatoly, senior Lecturer Department of Economics of Food Technology and Trade Enterprises, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Address: 333, Klochkivs'ka str., Kharkiv, 60151, Ukraine. Tel.: +38-097-3177290; e-mail: volosov63@gmail.com.

Рекомендовано до публікації канд. екон. наук С.О. Зубковим, канд. екон. наук Р.М. Бугріменком.

Отримано 15.03.2014. ХДУХТ, Харків.